

premoženje dežel, dá oblastnim samoupravam račun o tej upravi, kakor vsakdo, ki upravlja tuje imetje.

Ključ za porazdelitev imetja dežel, županij in okrožij med oblastnimi samoupravami pa se mi za n a š e razmere ne zdi pravičen, dasi je enostaven in umesten tam, kjer prevladuje naturalno gospodarstvo v samoupravi.

V Sloveniji število glav za porazdeljevanje bremen ne pride edino v poštev, temveč pred vsem predpis direktnih davkov. Premoženje se je nabralo v prvi vrsti z dokladami na direktne davke, potem na užitnino in s samostojnimi nakladami (n. pr. na žganje). Za Slovenijo bi bil pravičen ključ za porazdelitev imovine predpis direktnih davkov, morda tudi donos užitninske doklade in samostojnih naklad. Določiti bi bilo seveda tudi, katero davčno leto oziroma katera davčna leta je vzeti za podlago merilu.

Točka 15. prehodnih naredb določa, da, kjer ni občinskega odbora, vrši funkcijo občinskega odbornika v volilnem odboru volilec, ki ga odredi prvostopni sud. Mislim, da se ta točka more nanašati samo na kraje, kjer še niso občine organizirane; kjer pa so občine organizirane, pa imajo začasno druge funkcionarje s funkcijami občinskega odbora, n. pr. gerente v tistih naših občinah, katerim so razpuščeni odbori, imenujejo ti funkcionarji tudi občinske zastopnike v volilne odbore. Sicer bi se kršile pravice gerentov, sodiščem pa po nepotrebnem nalagala bremena.

Subsidiarna i glavna privatna optužba protiv državnih i samoupravnih organa za krivična dela u službenem radu.

Srečko Zuglia, sudija sudb. stola, Vel. Bečkerek.

Prva alineja člana 18. vidovdanskog ustava naredjuje, da »svaki gradjanin ima pravo neposredno i bez i č i j e g o d o b r e n j a tužiti s u d u državne i samoupravne

organe za krivična dela, koja bi ovi učinili prema njemu u službenom radu«. Izuzetak od tog pravila normira druga alineja istoga člana, kad kaže, da za ministre, sudije i vojnike pod zastavom važe naročite odredbe. Glede ministara i sudija sadrži sam ustav ta izuzetna naredjenja time, što ustanovljava za ministre naročiti »državni sud« koji sudi ministrima po kaznenom zakonu za krivična dela, predviđena u njemu, a za ostala dela po zakonu o ministarskoj odgovornosti (čl. 93). Sudijama sude za njihove krivice u vršenju sudstva redovni sudovi, samo se sudija ne može tužiti neposredno sudu za svoj sudski rad, nego treba pre toga dobiti privolu pretpostavljenog apelacionog suda, odnosno kasacionog suda za sudije viših sudova (čl. 112). Glede vojnika ne navadja ustav nikakvih specijalnih odredba.

Svrha je ovih razmatranja dvojaka. U prvom redu treba utvrditi, što zapravo hoće i znači gornje ustavno naredjenje, po kojemu povredjeni ima pravo neposredno i bez ikakvog odobrenja tužiti sudu državne i samoupravne organe za krivična dela u zvaničnom radu, zatim, da li se to naredjenje može po članu 142 ustava odmah da sprovadja, na koji način i koje su zakonske ustanove postojećeg partikularnog zakonodavstva time dokinute odnosno izmenjene.

Da uzmognemo ispravno shvatiti i oceniti volju ustavotvorca, moramo imati pred očima naročite prilike, pod kojima je ta norma nastala, moramo da istražimo, je li norma preuzeta iz pojedinih pravnih sistema, koji su važili pre ustava u izvesnim predelima naše države, naročito, da li i ona, kao i mnoga druga ustavna naredjenja, potiče iz pravnog sistema kraljevine Srbije, ili sadrži jedno posvema novo pravno pravilo, te što je dalo povoda, da se stvori takva norma.

Moramo odmah, da naglasimo, da ta norma nije preuzeta ni od kog partikularnog pravnog sistema, što su pre ustava važili u pojedinim krajevima naše kraljevine, ali se ipak ima, da traži njezin osnov u zakonima kraljevine Srbije, koji su to pitanje rešavali na protivan način, a taj se je u životu pokazao štetnim.

Krivična dela državnih i samoupravnih organa u njihovom zvaničnom radu ili takozvana zloupotreba zvanične vlasti (§ 101—104 austr. i hrv. kaz. zakona, § 176—180 bos. kaz. zakona, §§ 461—484 ug. kaz. zakona) zatim i specijalni delikti zvaničnika kao zvanično proneverenje, povreda lične slobode, stana, i listovne tajne sa strane zvaničnika bili su po bosanskom sistemu čisto oficijozni delikti, koje su progonili drž. tužiocci po zvaničnoj dužnosti. Ostečeni je imao jedino pravo, da se pridruži krivičnom postupku kao priv. učesnik sa svojim traženjem odštete, koja mu pripada po propisima privat. prava. Austrijski, hrvatski i ugarski sistem bili su liberalniji u toliko, što su i kod tih delikata kao i kod ostalih oficijoznih krivičnih dela pored javne optužbe, koja se je nalazila u rukama državnih tužilaca, dopuštali *supsidijarno* i privatnu optužbu¹⁾ po licu, koje je bilo povredjeno krivičnom delom ako državni tužilac nije uopšte hteo, da preuzme zastupstvo optužbe ili ga je napustio u toku postupka. Srpski krivični postupak, koji je kod običnih oficijoznih delikata bio liberalniji od bosanskog sistema, jer je i povredjenom dozvoljavao izvesnu ingerenciju na vršenje krivičnog progona, kao prave žalbe na kasacioni sud (§ 34.), ako bi policajna vlast, u čiju je dužnost spadalo izvidjati (§ 20.) i optuživati (§ 6, 158, 161.) oficijozne delikte, bila otklonila na osnovu § 29.²⁾, da preduzme isledjivanje ili bi po istom §. prekinula isledjivanje ne odnevši sudu tužbu, zatim pravo žalbe na kasacioni sud (§. 272 u vezi s § 258/3), ako je prvostepeni sud iz razloga predvidjenih u § 262 ³⁾ rešio, da se okrivljeni nema staviti pod sud, nije kod zločinstva i prestupa drž. zvaničnika u zvanič. radu davao ovredjenom nikakve inicijative na vršenje krivičnog progona, nikakvo pravo žalbe, ako se ne bi vršio progon u smislu zakonskih naredjenja, već je vse to stajalo isključivo u rukama »praviteljstvenog pravobranioca« (erarijalnog fiskala) ili tučioca, koga je naredio dotični ministar (§ 7, 32, 159).

¹⁾ §§ 4 i sl. ug. k. p. § 46 austr. kp. § 36 hrv. kp.

²⁾ Kad nema krivičnog dela, razloga sumnje, privatne optužbe ili postoje okolnosti, koje isključuju kažnjivost.

³⁾ Iz razloga navedih u primedbi br. 2.

Oni su jedini imali pravo tužiti sudu pomenuta dela javnih zvaničnika (§. 7. 159.) Oni su u tom pravcu imali položaj sličan privatnom tužiocu (§. 32.) te su kao takvi mogli ulagati nezadovoljstvo protiv prvostepenih presuda (§ 258, 4 i 5) i žalbe na kasacioni sud protiv ostalih presuda i rešenja sudskih (§ 272). U koliko ne bi došli na sud, zamjenivao ih je u svemu isledjujući sudija ili njegov pisar (§ (190), koji po srbijanskom krivičnom postupku vrše donekle ulogu tužioca (§§ 23 i 183). Ako se uzme u obzir, da i izvidjaje po pomenutim krivičnim delima nisu vršile obične isledne vlasti (§. 19), nego se je isledjenje obavilo administrativnim putem (§§ 19, 32, 159), moglo se je doista često dešavati, da pretpostavljene vlasti, nisu stvar isledile onakvom strogošću i nepristranošću, kako je to tražila važnost slučaja i načelo materijalne istine, i da mnogi krivac, koji je imao moćnog zaštitnika u svom pretpostavljenom, mnogi istaknuti partizan i vredan kortež svog partijskog ministra, nije uopće ni došao pred sud za svoje teške i očite krivice izvršene u zvaničnom radu. To je stanje dalo povoda, da je ustavotvorac stvorio protivno naređenje, po kome ne će više ovisiti samo od pretpostavljenog ministra, hoće li neki državni ili samoupravni organ doći pred sud, već će svaki povredjeni građanin moći s u d u tužiti takvoga krivca.

Ustav je dakle priznao povredjenom neposredno pravo tužbe na sud. Da ocenimo opseg i sadržinu tog prava, moramo da razmotrimo, što se razumeva pod pojmom tužbe u sistemu krivičnog postupka i da li je to isto imao u vidu i ustavotvorac. T u ž b a je u krivičnom jednako kao i u građanskom parničnom postupku akt procesualne inicijative, ona je delo, kojim se izaziva i pokreće niz sudskih i stranačkih radnja u cilju, da se utvrdi i ostvari sporni pravni odnos. Tužba se svojim inicijatorskim karakterom odvaja od sličnih procesnih radnja kao što su p r i j a v a kod oficijoznih delikata i p r i v a t n i p r e d l o g, kod delikata, koji se progone samo na takav predlog (Antragsdelikte). Ni prijavom ni privatnim predlogom ne pokreće se krivična parnica, nego se jedino dava faktična (prijavom) ili pravna mogućnost (pri-

vatnim predlogom) ovlaštenom tužiocu, da se posluži svojim pravom procesualne inicijative i podnese tužbu. Kako u krivičnom postupku imamo redovno dva zasebna stadija, pripremni stadij sudskih izvidjaja ili istrage, i stadij samog sudjenja, imamo i dve vrsti tužbi, jednu kao predlog ovlaštenog tužioca, da se protiv izvesnog lica zbog izvesnog delikta povedu sudski izvidi ili odredi sudska istraga, i pravu optužnicu, kojom ovlašteni tužilac traži, da se izvesni okrivljenik zbog izvesnog delikta izvede na sudjenje na glavnoj raspravi. I po srbijanskom krivičnom postupku, koji je bez sumnja ustavotvorac imao pred očima, znači tužba akt procesualne inicijative (§§ 6 i 7), a ima ih tri različite forme. Tužbom se naziva pre svega predlog privatnog tužioca, kojim traži da policija započne izvidjanje po deliktima, koje se po kaznenom zakonu progone samo na privatni predlog (§ 31). Tužba je nadalje i onaj akt policijske vlasti, kojim predaje sudu na sudjenje dosledjene oficijozne i privatne delikte zajedno s krivcem (§ 158) te analogan akt zvaničnog pravobranitelja ili po ministru naredjenog tužioca, kojim se predaje sudu na sudjenje državni zvaničnik za krivice u zvaničnom radu (§§ 7, 32, 159, 161). Konačno je tužba i akt, što ga podnaša sudu istražni sudija kao tužilac, nakon što je u smislu sudskega rešenja o stavljanju pod sud dosledio i ispitao optužbu (§ 183). Ustav spominje izričito samo onu vrst tužbe, kojom se stvar iznosi pred sud (§ 161) s predlogom, da se krivac stavi pod sud (§ 162), jer onu drugu tužbu (§ 183 srp. kp.), optužni zaključak suda sastavlja sam istražni sudija. Ustavno naredjenje, da se tužba po spomenutim krivičnim delima može podneti neposredno sudu, znači sa stanovišta srp. krivičnog postupka, da je ne treba podnašati putem policije, kako je to predviđeno za oficijozne i čisto privatne delikte (§§ 6, 31, 158, 161), ni putem »praviteljstvenog pravobranioca« odnosno tužioca naredjenog po dotičnom ministru, kako je do sada po krivičnom postupku (§§ 32, 159) valjalo postupati kod delikata, što su ih učinili državni zvaničnici u vršenju svog zvanja. Da se ta tužba ima podneti bez ičijeg odobrenja, nije ništa drugo, nego negacija onog načela, koje je u članu

112 ustava sadržano u pogledu tužbi protiv sudija zbog njihova sudskog rada, za koji je propisano odobrenje. Nema sumnje, da ustav tim naredjenjem nije hteo oduzeti pravo državnom pravobraniocu odnosno naredjenom tužiocu, da i oni optužuju delikte državnih i samoupravnih organa pored oštećenog, jer nije imalo nikakva razloga, da se progon te opasne forme delikata prepusti jedino privatnoj inicijativi. Teže je odgovoriti, da li je tim ustavnim naredjenjem oštećenik zadobio sva ostala prava na ulaganje nezadovoljstva i žalbi protiv sudskih rešenja, koja pripadaju privatnom tužiocu. (§§ 258/4, 272). Držimo, da jest, jer je on ustavnim naredjenjem zadobio karakter tužioca, i to još u većoj meri, nego li privatni tužilac kod čisto privatnih delikata, jer ovaj ne može da podnese tužbu neposredno sudu, nego putem policije, (§§ 31, 161), pa mu se moraju priznati i sva ostala prava, koja izvire iz tužilačke uloge.

Time je dakle zavedena u naše procesualne sisteme zasebna forma priv. optužbe, koja se razlikuje od dosad poznatih redova prave ili glavne optužbe za čisto privatne delikte po tom, što nije isključiva, već postoji pored nje njoj ravnopravna i od nje nezavisna javna optužba po državnim tužiocima u prečanskim krajevima, a po praviteljstvenom pravobraniocu odnosno naredjenom tužiocu u Srbiji i Crnoj Gori, te od supsidijarne privatne optužbe svojom neposrednošću i nezavisnošću od javnog tužioca. Mi ćemo je nazvati paralelnom privatnom optužbom. Kod glavne ili prave privatne optužbe može doduše na molbu privatnog tužioca ili obzirom na javne interese, da učestvuje u gonjenju privatnih delikata i državni tužilac. ⁴⁾ No on u tom slučaju nije nikakva samostalna parnična stranka, on nije dominus litis, nego samo zastupnik privatnog tužioca, koji i kraj državnog tužioca, dapače i protiv njegove volje disponira parnicom te ako odustane od

⁴⁾ § 46 austr. k. p. § 41 ugarskog k. p.

tužbe, ne može državni tužilac da svojom intervencijom održi optužbu na snazi.⁵⁾

Kod supsidijarne privatne optužbe opet privatni tužilac nema neposredno, neovisno i neograničeno pravo optužbe. On može, da započne gonjenje, samo ako se je pre toga pitao državni tužilac i ako je on otklonio da preuzme zastupstvo optužbe. Dok državni tužilac hoće da zastupa optužbu, može se optužba da realizuje samo njegovim posredovanjem. Supsidijarni se tužilac pojavljuje na površju samo onda, kad bi javni tužilac hteo da napusti optužbu. Po tom je pravo supsidijarnog tužioca uslovno i zavisno od javnog tužioca, koji može da sasma isključi svaku ingerenciju oštećenog na sam krivični postupak, ako aktivno učestvuje u parnici.

Kod paralelne privatne optužbe, kako ju je ustav normirao, bili bi i javni i privatni tužilac potpuno neovisni jedan od drugoga. Svaki bi od njih mogao da započne krivični progon, ne brineći se i ne pitajući, sto će drugi uraditi. Ako bi ipak obojica zajedno učestvovali u gonjenju, nastao bi medju njima odnos sličan jedinstvenom učešću (suparstvu) u građanskim parnicama, jer bi se protiv okrivljenog na obadve tužbe moglo da donese samo jedinstveno rešenje, to jest optuženi se ne bi mogao za isto delo po tužbi privatnog tužioca da oslobodi, a po tužbi javnog tužioca da osudi. Medjutim, kako smo već istakli, to učešće ne bi moralo biti baš nužno, jer bi krivični progon mogao da vrši samostalno koji kod od pomenuta dva tužioca. Teže je odgovoriti na pitanje, kakvo će stanje nastati u onom slučaju, kad oba tužioca ne bi učestvovali u jednom te istom procesu, odnosno ako bi jedan podigao tužbu pred jednim nadležnim sudom, a drugi pred drugim, što će biti moguće osobito na području kraljevine Srbije, gde po § 38 kp. ministar pravde odredjuje, koji će sud biti nadležan za sudjenje zločinstvi i prestupljenja javnih činovnika, učinjenih u zvaničnoj dužno-

⁵⁾ Po 3 al. § 41 ug. k. p. ima državni tužilac, dok učestvuje u gonjenju ovakvih privatnih delikata gotovo isti delokrug kao kod oficijoznih. Privatnom tužiocu pripada samo pomoćna uloga, ali nema sumnje, da on ipak disponira s optužbom, jer ako je povuče, ne može je državni tužilac da održi.

sti, u koliko se i taj izvanredni forum ne mora smatrati doku-
nutim članom 109 ustava. Nema sumnje, da za povredjenog
u smislu člana 18 ustava ne može da bude ta nadležnost
isključena, jer onda čitava garancija o neposrednosti optužbe
utvrđena članom 18 ustava, ne bi imala nikakve važnosti,
pošto bi povredjeni morao najpre da traži od ministarstva
pravde, da odredi taj forum, a ne bi imao nikakvog zakon-
skog sredstva, da ministarstvo primora da u izvesnom roku
sprovede delegaciju. Naročito je teško odgovoriti na pitanje,
da li bi se pravna snaga rešenja donešenih u procesu, gde
samo javni ili samo privatni tužilac zastupa optužbu, prote-
zala i na onog tužioca, koji nije učestvovao u parnici. Među-
tim takva situacija može da nastane i kod glavne privatne
optužbe, kao što kod delikata, koji se progone na privatni
predlog, kad su jednim te istim krivičnim delom povredjena
dva samostalna privatna tužioca, kao na primer kod zlobne
oštete stvari, koja se po madjarskom kaz. zakonu (§ 418)
progoni samo na privatni predlog, ako oštećena stvar ima
više sovlasnika, ili ako se jednim uvredljivim izrazom po-
vredi više lica. U tim će slučajevima svako meritorno rešenje
imati pravnu snagu i u pogled onih tužilaca, koji nisu uče-
stvovali u parnici. Prema tome, ako se optuženi po tužbi
jednog samog ovakvog tužioca osudi ili meritorno a ne zbog
napuštanja optužbe, oslobodi, biće time konsumiran proces
i za ostale učesnike, koji nisu u parnici učestvovali. Obratno,
ako je progon prekinut jedino zato, što je ovlasteni tužilac
odustao, moći se drugi ovlasteni tužilac kroz redovno vreme
zastare i prekluzije da nanovo pokrene krivični postupak.⁶⁾
V drugim slučajevima trebaće redovni zakonski uslove za
obnovu.

Oštećeni, koji je pomenutim ustavnim naredjenjem
dobio karakter tužioca, nije time postao nikakvi javni organ,
on je nadalje ostao privatno lice, koji će u vršenju svog tuži-
lačkog prava imati pred očima u prvom redu i jedino svoj

⁶⁾ Po ugarskom se krivičnom postupku svi ostali ovakvi privatni tužioci
osim prvog smatraju supsidiarnim privatnim tužiocima s onim pravima, što ih
supsidijarni tužilac ima kod oficijoznih delikata (§ 44).

postupka. Stanovište novog projekta nije ni pogrešno, ako se uzme u obzir faktična intencija ustavotvorca, jer on pod izrazom »n e p o s r e d n o s u d u« nije očitio ni mislio da mimoilazi državne tužioce, koji u Srbiji ni nepostoje u onom opsegu kao u ostalim našim prečanskim krajevima, a naročito nemaju pravo procesualne inicijative, koju vrši ili policija po oficijoznim i privatnim deliktima (§§ 6, 31, 158, 161) ili zvanični pravobranilac odnosno po dotičnom ministru naredjeni tužilac (§§ 7, 32, 159) kod delikata javnih zvaničnika u zvaničnom radu. Ustavotvorac je hteo dati povredjenom pravo, da iznese pred sud delikte javnih zvaničnika mimoilaženjem policije i zvaničnog pravobranioca, koji organi ne pružaju dovoljno jemstvo za nepartačnost i pronalazak materijalne istine. Iz toga se vidi, da je on hteo pomoći već sada pre reforme krivičnog postupnika i da će sudovi udovoljiti intencijama ustavotvorca, ako budu primenjivali paralelnu privatnu optužbu navedenim deliktima, osobito u Srbiji i Bosni, gde nema supsidijarne privatne optužbe za ta dela.

Kod naredjenja glede načina, kako se imadu stavljati sudije pod sud zbog svog zvaničnog rada (čl. 112 ust.), sadrži ugarski krivični postupnik specijalno naredjenje, koje dolazi u koliziju s prvom alinejom člana 18 ustava. Po § 2 ugars. krivičnog postupnika nije dozvoljena ni supsidiarna optužba kod onih delikata, koji se progone samo po odobrenju (ovlašćenju) ili na zahtevanje neke vlasti. Tu može da zastupa optužbu jedino drž. tužilac. Na osnovu čl. 112 ustava postale su eto i sudijske krivice učinjene u vršenju sudstva takav delikat, koji se progoni samo po odobrenju pretpostavljenog apelacionog suda, odnosno kasacionog suda kod sudija viših sudova.

Medjutim držim, da se i na sudijske krivice odnosi 1. alineja člana 18 ustava, t. j. da i njih može povredjeni da tuži neposredno sudu mimoilaženjem policije i praviteljstvenog pravobraniocu u Srbiji te drž. tužilaca u ostalim našim krajevima, ali ne bez ičijeg odobrenja kao kod delikata ostalih državnih i samoupravnih organa, nego uz prethodno odobrenje po čl. 112 ustava, jer u pogledu mimoilaženja pomenu-

tih organa postojе jednaki razlozi za sodije kao i za ostale zvaničnike. Po tom će i kod krivica sudija moći sam oštećeni da zatraži propisano odobrenje, moći će sam da sudu podnese predlog za poveljenje istrage (§ 103/3, b. ugars. k. p.), jer je ograničenje sadržano u § 2. ugars. k. p. u direktnoj opreci s prvom alinejom § čl. 18 ustava; pa se ono u pogledu sudijskih krivica u vršenju ima smatrati dokinutim po članu 142 ustava.

Čehoslovaški načrt k splošnemu delu kazenskega zakonika v primeri z našim.

Univ. prof. dr. Metod Dolenc.

Čimdalje tem tesnejše, krepkejše in znamenitejše postajajo vezi, ki se pletó med čehoslovaško republiko in našo kraljevino. Pri tem si moramo, če smo pravični, priznati, da stoji čehoslovaški narod v političnem in gospodarskem pogledu povprečno brez dvoma na višji stopnji kakor pa naš. Njegova boljša pozicija se zrcali osobito v zakonodavstvu, tako v materialno-pravnem, kakor tudi še prav posebno formalno-tehničnem pogledu. Ne spuščajmo se v pojašnjevanje tega dejstva, zadosti je, da ga ugotovimo in pristavimo: More nam biti samo v korist, ako ostanejo naše oči vedno paznomotreče uprte v njihovo zakonodavstvo. Če tudi ni, da bi le-tó slepo posnemali, gotovo pa je, da so nam baš Čehi tisti narod, ki nam lahko služi za pobudo in kontrolo legislatoričnih idej.

Zato mislim, da bo prav, ako predočimo baš v času, ko se pripravlja preosnova našega kazenskega zakonika, vodilne ideje čehoslovaškega načrta za splošni del kazenskega zakonika in jih primerjamo vsaj kurzorično in v najširših potezah z našimi.

Čehoslovaška republika ni v pogledu na kazensko pravo tako zelo razkosana kakor naša država. Ob svojem postanku so Čehi prevzeli le dvoje prav: stari avstrijski kazenski zakon